

IŠVADA

2017 m. kovo 29 d.

Vilnius

Dėl Seimo Peticijų komisijos sprendimo

Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komisija (toliau – Komisija), 2017 m. kovo 29 d. posėdyje iš esmės išnagrinėjo Eriko Pavlovičiaus peticiją „Dėl asmenų, turinčių dalinį ar visišką neveiksnumą, įstatymo priėmimo“ ir priėmė sprendimą atmesti joje pateiktą pasiūlymą priimti įstatymą, reglamentuojantį neveiksnių ir ribotai veiksnųjų asmenų teises ir pareigas.

Komisija šį sprendimą priėmė, atsižvelgusi į Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pateiktas nuomones ir manydama, kad Lietuvos Respublikos teisės aktuose jau yra išsamiai reglamentuotos asmenų pripažinimo neveiksniais ar ribotai veiksniais tam tikroje srityje sąlygos, tvarka, neveiksnių ar ribotai veiksnųjų asmenų teisės.

Be to, Teisingumo ministerija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo įstatymo Nr. XII-1566 72 straipsnio 4 dalimi, taip pat kitais galiojančiais teisės aktais, vykdo Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse įtvirtinto asmens veiksnumo ribojimo instituto teisinio reguliavimo stebėseną. Įvertinus stebėsenos rezultatus, bus sprendžiama dėl nurodytų teisės aktų nuostatų tobulinimo tikslingumo.

Pažymėtina, kad Septynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos, kuriai pritarta Seimo 2016 m. gruodžio 13 d. nutarimu Nr. XIII-82, 225.6 papunktyje numatyta visiškai įgyvendinti Neįgaliųjų konvenciją, negali turintiems žmonėms teikti efektyvesnę pagalbą, pašalinti galimybes piktnaudžiauti žmonių veiksnumo apribojimais, sudaryti sąlygas neįgaliesiems naudotis visomis teisėmis ir pagrindinėmis laisvėmis. Siekdama visiškai įgyvendinti Konvencijos nuostatas, taip pat vadovaudamasi nurodyta Septynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostata, Teisingumo ministerija ateityje planuoja inicijuoti Lietuvos Respublikos teisės aktų pakeitimus, kuriais būtų atsisakyta visiško neveiksnumo instituto.

Civilinio kodekso 2.10 straipsnyje reglamentuotas fizinio asmens pripažinimas neveiksnium tam tikroje srityje. Šio straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad fizinis asmuo, kuris dėl psichikos sutrikimo negali suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmės ar jų valdyti, gali būti teismo tvarka pripažintas neveiksnium toje srityje. Neveiksniui tam tikroje srityje asmeniui šioje srityje yra nustatoma globa. Civilinio kodekso 2.10 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad teismas sprendime nurodo baigtinį sąrašą sričių, kuriose asmuo pripažįstamas neveiksnium. Pripažinto neveiksnium tam tikroje srityje asmens vardu sandorius toje srityje sudaro jo globėjas. Globėjo teises ir pareigas nustato Civilinio kodekso trečiosios knygos normos.

Civilinio kodekso 2.11 straipsnyje reglamentuotas fizinių asmenų civilinio veiksnumo apribojimas tam tikroje srityje. Fizinis asmuo, kuris dėl psichikos sutrikimo iš dalies negali suprasti savo veiksmų tam tikroje srityje reikšmės ar jų valdyti, gali būti teismo tvarka pripažintas ribotai veiksnium toje srityje. Šio straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad, kai asmens veiksnumas apribojamas tam tikroje srityje, jam yra nustatoma rūpyba. Rūpintojo teises ir pareigas nustato šio kodekso trečiosios knygos normos. Vadovaujantis Civilinio kodekso 2.11 straipsnio 2 dalimi, teismas sprendime nurodo baigtinį sričių, kuriose fizinis asmuo pripažįstamas ribotai veiksnium, sąrašą. Srityse, kuriose fizinis asmuo pripažintas ribotai veiksnium, šis asmuo negali sudaryti sandorių ar kitaip veikti be rūpintojo sutikimo. Neveiksnius tam tikroje srityje fizinis asmuo tose srityse, kuriose jis pripažintas ribotai veiksnium, gali sudaryti sandorius ar kitaip veikti su globėjo sutikimu. Šiais atvejais

neveiksnaus tam tikroje srityje fizinio asmens sandorių sudarymui *mutalis mutandis* taikomos šio kodekso nuostatos, reglamentuojančios ribotai veiksnus tam tikroje srityje asmens sandorių sudarymą. Teismas negali apriboti asmens teisės kreiptis į teismą dėl riboto veiksnio tam tikroje srityje panaikinimo, dėl Civilinio kodekso 2.25 ir 2.26 straipsniuose numatytų teisių įgyvendinimo ir teisės skusti rūpintojo ar globėjo veiksmus.

Pažymėtina, kad Seimas 2015 m. kovo 26 d. priėmė Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimo įstatymą Nr. XII-1566, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymą Nr. XII-1567, Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo Nr. VIII-1591 12, 13 ir 22 straipsnių pakeitimo įstatymą Nr. X II-1568, Lietuvos Respublikos žmonių užkrečiamųjų ligų profilaktikos ir kontrolės įstatymo Nr. I-1553 8, 9, 11 ir 12 straipsnių pakeitimo įstatymą Nr. XII-1569 ir Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo Nr. 1-533 7 straipsnio pakeitimo įstatymą Nr. XII-1570. Nurodytais įstatymais įgyvendinamos 2006 m. Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos (toliau – Konvencija) 12 straipsnio nuostatos dėl neįgalių asmenų teisių užtikrinimo, pakeistas asmens veiksnio ribojimo instituto teisinis reguliavimas. Pažymėtina, kad pagrindiniai principai, kuriuos siekiama įgyvendinti minėtais įstatymais, yra susiję su tuo, kad asmens veiksnys turi būti kuo mažiau ribojamas, asmens veiksnio ribojančios priemonės, kai yra būtinybė jas taikyti, turi būti kuo labiau individualizuotos, pritaikytos konkrečiam asmens situacijai ir visapusiškai pagrįstos. Jei kyla abejonių dėl asmens veiksnio ribojimo tikslingumo ar pagrįstumo, visos abejonės turi būti vertinamos asmens, kurį prašoma pripažinti neveiksnium tam tikroje srityje, naudai. Civiliniame kodekse įtvirtinti nauji išankstinio nurodymo ir pagalbos priimančiam sprendimui teisiniai institutai. Taigi, įstatymais iš esmės pakeista asmens veiksnio ribojimo samprata ir akcentuojama, kad asmens veiksnio ribojimas yra kraštutinė priemonė, o siekiamybė yra asmens visišką veiksnio išlaikymas, sudarant sąlygas asmeniui gauti reikiamą pagalbą savo teisėms įgyvendinti. Taip pat pastebėtina, kad nurodytais įstatymais patikslinta valstybės garantuojamos antrinės teisinės pagalbos teikimo tvarka priverstinai hospitalizuojamiems ir gydomiems asmenims, nustatytos papildomos procesinės garantijos, nagrinėjant bylas dėl asmenų priverstinio hospitalizavimo ir priverstinio gydymo.

Išankstiniai nurodymai, jų registravimas, pakeitimas, papildymas ir panaikinimas reglamentuoti Civilinio kodekso 2.1371–2.1373 straipsniuose. Išankstinis nurodymas – tai nauja asmens veiksnio realizavimo priemonė, kuri dar vadinama gyvuoju testamentu (angl. „*living will*“) arba išankstine direktyva (angl. „*advanced directives*“). Šia priemone gali pasinaudoti veiksnūs fiziniai asmenys, pavyzdžiui, kurių veiksnys dėl progresuojančios ligos ar kitų aplinkybių ateityje gali būti apribotas ar jie gali būti pripažinti neveiksniais. Šia priemone taip pat galėtų pasinaudoti asmenys, kuriems taikomos veiksnio ribojančios priemonės ligos paūmėjimo laikotarpiais.

Išankstinį nurodymą gali pateikti pilnametis veiksnus fizinis asmuo. Tokiame nurodyme asmuo galėtų apibrėžti, kaip turėtų būti tvarkomi su jo turtinių ir asmeninių neturtinių teisių įgyvendinimu susiję klausimai tuo atveju, jei jo veiksnys ateityje būtų apribotas arba jis būtų pripažintas neveiksnium. Civilinio kodekso 2.1371 straipsnio 2 dalyje pateikiamas pavyzdinis (nebaigtinis) atvejų, kuriuos asmuo gali aptarti išankstiniame nurodyme, sąrašas. Išankstiniame nurodyme asmuo galėtų nurodyti asmenis, kuriuos pageidautų, kad teismas skirtų jo globėjais arba rūpintojais, pateikti nurodymus, kaip turėtų būti tvarkomi jo turtiniai ir kiti reikalai ir kt. Išankstinis nurodymas turi būti notarinės formos ir registruojamas notariname registre ir Neveiksnų ir ribotai veiksnų asmenų registre, išankstinis nurodymas suinteresuotiems asmenims įsigaliojusių įsiteisėjus

teismo sprendimui, kuriuo asmeniui būtų apribojamas veiksnumas arba kuriuo asmuo pripažįstamas neveiksniu.

Civilinio kodekso 3.279¹–3.279³ straipsniuose reglamentuotas pagalbos priimant sprendimus institutas. Vadovaujantis nurodytomis normomis, pilnametis veiksnus fizinis asmuo gali raštu sudaryti sutartį su kitu pilnamečiu veiksnium fiziniu asmeniu, kuriuo jis pasitiki, dėl pagalbos priimant sprendimus tam tikroje gyvenimo srityse. Sutartis dėl pagalbos priimant sprendimus gali būti sudaroma, kai asmeniui, turinčiam psichikos sutrikimą, arba dėl kitų aplinkybių (pavyzdžiui, amžiaus ar ligos) sudėtinga priimti geriausiai jo interesus atitinkančius sprendimus ar juos išreikšti. Sutarties pagrindu teikiama pagalba galėtų apimti sprendimo priėmimui reikalingos informacijos rinkimą, informacijos pateikimą asmeniui priimtinais būdais ir forma, galimų sprendimo alternatyvų nurodymą ir jų rezultatų aptarimą ir kt. Siekiant sumažinti interesų konfliktų ir piktnaudžiavimo tikimybę, sutartis dėl pagalbos priimant sprendimus ir jų pakeitimus tvirtina notari. Šios sutartys registruojamos Neveiksnių ir ribotai veiksnų asmenų registre.

Siekiant įgyvendinti Konvencijos 12 straipsnio nuostatą, kad asmenini taikomas riboto veiksnumo priemonės reguliariai peržiūrėtų kompetentinga, nepriklausoma ir nešališka institucija arba teismas, Civilinio kodekso 2.10¹ straipsnyje nustatyta neveiksnaus asmens būklės peržiūrėjimo procedūra, kurią vykdo Neveiksnių asmenų būklės peržiūrėjimo komisija. Neveiksnių asmenų būklės peržiūrėjimo komisijos pagrindinė funkcija – peržiūrėti neveiksnaus asmens būklę ir priimti sprendimą dėl tikslingumo kreiptis į teismą dėl teismo sprendimo, kuriuo asmuo pripažintas neveiksniu tam tikroje srityje, peržiūrėjimo.

Civilinio kodekso 3.238–3.247 straipsniuose, 3.277–3.279 straipsniuose reglamentuoti neveiksnių tam tikroje srityje ir ribotai veiksnų tam tikroje srityje asmenų globos ir rūpybos klausimai, globėjų, rūpintojų teisės ir pareigos. Bylos dėl fizinio asmens pripažinimo neveiksniu ar ribotai veiksnium nagrinėjamos ypatingosios teisenos tvarka, vadovaujantis Civilinio proceso kodekso XXVIII skyriuje įtvirtintomis nuostatomis. Bylų dėl globos ir rūpybos nagrinėjimas reglamentuotas Civilinio proceso kodekso XXX skyriuje. Priėmus jau minėtą Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymą Nr. XII-1567, yra išlaikytos ir anksčiau galiojusios procesinės garantijos (žodinis bylos nagrinėjimas, ekspertizė, tai, kad teismas turi išklausyti asmenį), o taip pat reikalaujama papildomų įrodymų. Civilinio proceso kodekse numatyta, kad, teikiant pareiškimą dėl asmens pripažinimo neveiksniu ar ribotai veiksnium tam tikroje srityje, turi būti pateikti šie papildomi įrodymai: asmens sveikatos priežiūros įstaigos pažyma, socialinio darbuotojo išvada apie asmenį, kurį prašoma pripažinti ribotai veiksnium, gebėjimą pasirūpinti savimi ir priimti kasdienes sprendimus savarankiškai ar su pagalba. Pareiškėjas taip pat turės nurodyti sritis, kuriose siūlo teismui pripažinti asmenį neveiksniu ar ribotai veiksnium. Pažymėtina, kad teisės aktuose įtvirtinta svarbi asmens teisių garantija: ne dažniau kaip kartą per vienus metus kreiptis į teismą dėl pripažinimo visiškai veiksnium ar veiksnium toje srityje, kurioje asmuo yra pripažintas neveiksniu, turi teisę ir fizinis asmuo, kuris pripažintas neveiksniu tam tikroje srityje (Civilinio kodekso 2.10 straipsnio 4 dalis). Taip pat pažymėtina, kad Civilinio proceso kodekso 466 straipsnyje įtvirtintas privalomas advokato dalyvavimas nagrinėjant bylą dėl fizinio asmens pripažinimo neveiksniu tam tikroje srityje.

Bylos dėl leidimo priverstinai hospitalizuoti ir priverstinai gydyti asmenį, taip pat bylos dėl leidimo asmeniui taikyti būtinąjį hospitalizavimą ir (ar) būtinąjį izoliavimą nagrinėjamos Civilinio proceso kodekso XXXIX skyriuje nustatyta tvarka. Nuo 2016 m. sausio 1 d. Civilinio proceso kodekso 582 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad bylos dėl teismo leidimo pratęsti asmens priverstinį hospitalizavimą ir (ar) priverstinį gydymą nagrinėjamos žodinio proceso tvarka. Civilinio proceso kodekso 582 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta nauja nuostata, kad, teismui nagrinėjant bylą dėl teismo

leidimo pratęsti asmens priverstinį hospitalizavimą ir (ar) priverstinį gydymą arba bylą dėl teismo leidimo pratęsti asmens būtinąjį hospitalizavimą ir (ar) būtinąjį izoliavimą, būtina, kad asmeniui, kurio priverstinį hospitalizavimą ir (ar) priverstinį gydymą arba būtinąjį hospitalizavimą ir (ar) būtinąjį izoliavimą prašoma pratęsti, atstovautų advokatas. Taigi, įtvirtintas privalomas advokato dalyvavimas nurodytose bylose.

Peticijų komisija, vadovaudamasi Peticijų įstatymo 12 straipsnio 3 dalies ir Seimo Peticijų komisijos nuostatų 28 punktu, siūlo Seimo seniūnų sueigai įtraukti į Lietuvos Respublikos Seimo pavasario sesijos darbotvarkę protokolinio nutarimo dėl Peticijų komisijos sprendimo dėl Eriko Pavlovičiaus peticijos projektą.

PRIDEDAMA:

1. Eriko Pavlovičiaus peticijos kopija, 4 lapai.
2. Sveikatos apsaugos ministerijos raštas (2017-02-10, Nr. (11.20-142)10-1228), 3 lapai.
3. Teisingumo ministerijos raštas (2017-02-27, Nr. (1.11) 7R-1781, 4 lapai.
4. Išrašas iš Seimo Peticijų komisijos 2017 m. kovo 29 d. posėdžio protokolo Nr. 250-P-04, 1 lapas.
7. Lietuvos Respublikos Seimo protokolinio nutarimo projektas, 1 lapas.

Komisijos pirmininkas

Petras Čimbaras